

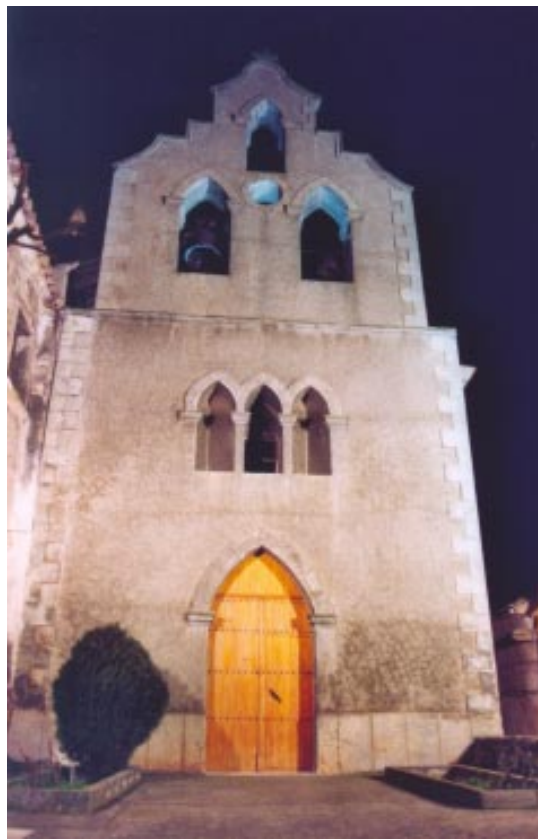
Esglésies amb campana d'obús. Tudela de Segre (part 7)

Tudela és una bonica i serena població medieval que encara conserva part de les seves muralles i dues de les antigues portes d'entrada a l'antiga població, a més de diverses construccions dels segles XVII, XVIII i XIX. Situada al damunt d'un turó, al vessant esquerre del riu Senill, des del seu castell es domina una àmplia extensió del territori.

Aquest lloc és esmentat a l'any 1038 en el documents de la venda del castell d'Artesa i els seus termes per part dels comtes d'Urgell a n'Arnau Mir de Tost. Joan Coromines, en el volum VII del seu *Onomasticon Cataloniae* (1997), ens descriu textualment Tudela com a "Poble amb mun., situat en una altura, a la comarca de La Noguera, 28 k. a l'E. de Balaguer, ja prop d'Artesa, de Ponts al Segre Mitjà". D'aquesta informació cal remarcar que l'any 1971 el municipi de Tudela va ser annexionat al d'Artesa de Segre. Pel que respecta al nom d'aquesta població, Coromines ens diu que contràriament a la tesi d'Alcover-Moll no és un nom preromà, argumentant que la terminació "-ela" el marca com a llatí, essent el seu origen el mot "tutela", sinònim de "protecció". L'autor d'aquesta obra onomàstica ens reforça l'argumentació indicant que diverses poblacions amb el mateix topònim dins l'àmbit català es troben en un altiplà a la vista d'una població antiga, com és en el nostre cas la ciutat d'Artesa.

El primer personatge homònim del que tenim referències fou el cavaller Pere de Tudela, que acompanyà el comte Ermengol VI d'Urgell a la conquesta de Lleida i del que rebé unes cases en aquesta ciutat entre els anys 1150 i 1158.

El castell de Tudela és documentat el 1172 en el testament de Ramon Bernat, en què el llegà al seu fill Ramon. A l'any 1178, en un conveni entre Alfons el Cast i Berenguer de Fluvià a Lleida, signen els seus carlans Pere i Berenguer de Tudela, aquest darrer vinculat a l'Or-

de del Temple. Miret i Sans, especialista de les ordes militars, estudià la pertinença d'aquest castell a l'orde templària.

A principis del segle XVII, el senyoriu de Tudela estava en mans del cavaller Francesc Gilabert i d'Alentorn, que fou diputat militar de la Generalitat de Catalunya; mentre que el 1785, Tudela junt amb Seró, Colldeprat, Tancalaporta i Grialó (ja despoblat) pertanyien al marquès de Barberà.

L'actual castell està construït a partir de les restes visibles de l'antiga construcció. Durant la guerra civil, aquesta casa senyorial féu les funcions d'escola militar, de la que encara es conserven, al seu interior, una pissarra i alguns esquemes que explicaven la forma d'actuar a les patrulles davant del perill del gas tòxic. A l'exterior, a la paret frontal, s'hi observen, gravades als carreus, les sigles dels sindicats UGT i CNT. Molt a prop del castell hi ha un gran clot que es diu que va ser format per l'explosió d'un obús durant la guerra.

De la influència dels cavallers de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem s'ins-

pira el disseny de l'escut municipal que apareix a les actes de l'Ajuntament des del 1903 al 1908, essent batlle Joan Pijuan Marquilles. En aquest escut hi podem veure la creu de Sant Joan voltada pel nom del municipi.

L'església

Lladonosa ens diu que en els temps de la reconquesta Tudela era un important castell sarraí. Un cop conquerida, els comtes d'Urgell convertiren la seva mesquita en temple cristià, que esdevindria el cap d'una parròquia en honor a Sant Pere. Enderrocat el castell, alçaren una església d'estil romànic que fou incorporada a la Canonja d'Àger. Es coneix que aquesta església pagava delmes i primícies a Sant Pere d'Àger, almenys, des del 1309 fins al 1806.

El 1890 l'església de Tudela formava part de l'arxiprestat d'Àger, essent el sou del seu capellà de districte de 1.000 rals. El 1896 aquesta església formava part de la diòcesi de Lleida, quan ja s'havia constituït l'arxiprestat d'Artesa de Segre. Actualment, i des del 1956, com la resta d'esglésies del municipi, Tudela forma part del Bisbat d'Urgell.

Am motiu de l'exposició sobre les Visites de Mn. Cinto Verdaguer a les Terres de Ponent que va tenir lloc el juny de l'any 2002 a la Biblioteca Pública de Lleida, una família anònima va incorporar una carta manuscrita del poeta de Catalunya a Mn. Josep Guàrdia, que va ser rector de Tudela l'any 1893. Aquesta carta era per agrair-li que li hagués enviat els treballs i els goigs de l'Acadèmia Mariana de Lleida, ja que el capellà de Tudela va escriure aquests texts religiosos. En aquesta carta s'hi llegeix, amb la cal·ligrafia original de Verdaguer: *grans mercès per el certàmen de l'Acadèmia Mariana de Lleida que m'envieu. Sobretot per vos*

tres goigs a la Verge de l'Acadèmia.

Aquesta carta va ser trobada a l'interior d'un exemplar de l'Atlàntida de 1868 salvat de les flames provocades a la parròquia d'Artesa de Segre en la crema d'objectes religiosos durant la guerra civil. Cal recordar que en aquesta acció salvatge es va perdre per sempre més, entre altres objectes valuosos, el retaule de la Mare de Déu del Roser de finals del segle XVIII, obra de Ramon Caselles, escultor de la catedral nova de Lleida.

El temple actual data del 1850 i ens ofereix una façana moderna que difereix de la resta d'esglésies de la comarca. Aquesta església està orientada al sud-est, als 110° i situada a una alçada

Altar major

de 449 metres sobre el nivell del mar. Al seu interior s'hi observen, a més del cor, un altar major i dues capelles laterals amb altar. També, a banda i banda de l'església, hi trobem dues petites capelletes.

Antigament, les capelles que conflueixen a l'altar major estaven dedicades a la Mare de Déu del Roser i a Sant Esteve. Als oficis i a les celebracions, les noies s'estaven a la capella de la dreta de l'altar major, la del Roser, i els nois a la de Sant Esteve.

L'any 1963, la Sra. Cecília Marbà de Cal Barril de Tudela, com a compliment de la promesa feta a la Mare de Déu per fer-li tornar la salut a la seva filla, la Sra. Rosa Farràs, va oferir una imatge de la Puríssima a l'església. Ramon Font, que aleshores era rector de la parròquia, coincidint amb una restauració del temple, demanà a la família que ampliés l'ofrena i que en compensació disposarien de l'altar que abans estava dedicat a Sant Esteve per dedicar-lo a la Puríssima Concepció. La imatge es va comprar a Barcelona, a la Casa Buchaca del carrer del Bisbe, el 25 de juny del 1963. La Sra. Farràs guarda

curosament el rebut del pagament, complementat amb un manuscrit de Mn. Font certificant la donació.

Aquesta capella avui està força deteriorada en la seva estructura, ja que l'habitable és el que forma la part superior del pont dovellat d'entrada a la població. Degut a les vibracions del trànsit rodat, amb els anys, s'ha anat esquerdant el mur, la qual cosa recomana, preventivament, que aquesta capella romangui tancada al culte.

La restauració d'aquesta capella està en vies de posar-se en marxa. El 4 de maig del 2003 es va celebrar un dinar popular, en el que s'hi congregà el doble de persones que el cens actual de la població, per tal de recaptar fons per tirar endavant les obres. Recentment el bisbat també ha visitat el temple amb la intenció de fer els estudis pertinents per veure les possibilitats de restauració.

Actualment, les capelletes obertes a cada un dels murs laterals de l'església alberguen, provisionalment i de forma desordenada, les imatges de l'església. Tanmateix, la seva disposició original a la capella del mur de l'epístola era la del Crist crucificat, tancat amb una reixa coronada amb les lletres JHS avui desmembrades, mentre que a l'altra, al llarg dels temps han perviscut diferents patronatges.

Avui dia, el Sant Crist està ubicat a

Avui dia, l'antiga capella de Sant Antoni alberga el Sant Crist

l'antiga capella que originalment era dedicada a Sant Antoni i a la capella reixada s'hi troben tres imatges de la verge.

Advocacions

L'església de Tudela està dedicada a Sant Pere, tot i que en aquest dia no se celebra al poble cap festivitat especial per a commemorar-lo, a part de les revetlles pròpies de la diada. Aquest sant, apòstol deixeble de Crist i màrtir, és considerat patró dels pescadors. Tot i això, Sant Pere ostenta molts altres patronatges com ara el dels coltellers o daguers, artesans dedicats a la fabricació d'armes blanques i ganivets grossos. També és protector dels gossos amb ràbia, advocat contra les discòrdies, patró dels casats dues vegades, dels jugadors de cartes... Per la manera en què va morir, crucificat cap per avall, també té adjudicat el patronatge dels funambulistes, gimnastes, trapezistes i equilibristes de circ.

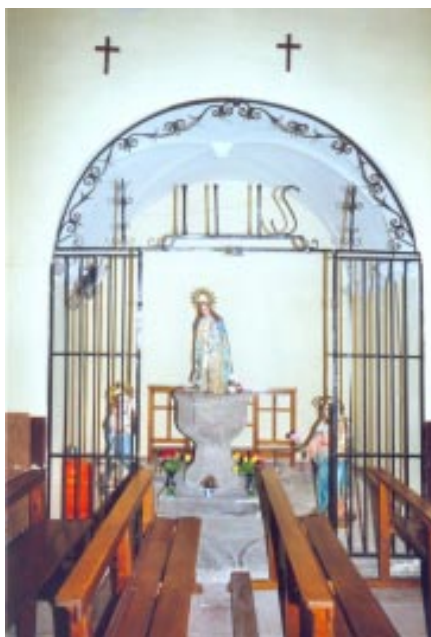
Pere fou el nom que donà Jesucrist a l'apòstol anomenat originàriament Simó. Abans ningú havia portat aquest nom. El mot esdevé del grec "Petras" que significa "pedra/roca" i amb aquesta paraula es simbolitzaren els fonaments de la construcció de l'església, tal com li digué Jesús: "*Tu ets Pere i sobre aquesta roca edificaré la meua Església*". Sant Pere, que també rebé de Jesús, simbòlicament, les claus del cel, visqué a Roma on fou bisbe.

La imatge de Sant Pere, presidint l'altar major està flanquejada al costat de l'epístola per la capella de la Mare de Déu del Roser, de gran veneració a la comarca, com hem dit repetidament en els anteriors articles. En aquesta festivitat, a Tudela es feia una important processó en la que participava tot el poble fent seguici a les autoritats eclesiàstiques i civils. Al costat de l'evangeli, fins a principis dels anys 60, hi havia l'altar dedicat a Sant Esteve. Aquest sant, que fou deixeble de Sant Lluç i que els 12 apòstols escolliren com a diaca, és conegut amb l'apel·latiu de protomàrtir, ja que es diu que va ser el primer màrtir de la cristianitat. El motiu que el va dur a la mort va ser un vestit que va fer i regalar a Jesucrist i als seus deixebles. Tot se-

guit a la mort de Jesús, fou reclamat pel Senedri perquè els obsequiés amb una altra remesa de vestits. Davant la seva negativa, els jueus el varen lapidar. Com a conseqüència d'aquests fets, Sant Esteve representa els patronatges dels sastres, els enterraments i altres oficis relacionats amb el món funerari, els solters i també, com si es tractés d'una ironia, és invocat contra el mal de pedra.

Sense estar representat en cap imatge a l'església, els veïns de Tudela veneren Sant Isidre, que fou votat per demanar que ploqués. Antigament, per fer aquest vot s'anava a diversos llocs a fer les rogatives fins que el poble, no fa gaires anys, va decidir votar el seu propi sant per aquests menesters, fixant el compromís de fer un romiatge cada any a l'ermita de la Santa Fe, prop del poble, on hi ha una petita imatge del sant. A Sant Isidre, patró de la pagesia, el veiem representat en altres esglésies del municipi d'entre les que destaquem, per la seva condició d'estar coronades amb una campana d'obús, les de Baldomà i la Vedrenya.

Les imatges de la Mare de Déu, avui es concentren a l'antiga capelleta del Sant Crist, al voltant de la pica baptismal que antigament es trobava prop de l'entrada de l'església. Hi tenim la imatge de la Puríssima sufragada per la família de cal Barril, com hem esmentat anteriorment. També hi ha una imatge

Antiga capella del Sant Crist, que avui concentra les imatges de la Mare de Déu

de la Mare de Déu dels Àngels aportada per una familiar religiosa de Cal Peretó. Completant la trinitat virginal també hi podem veure la Mare de Déu del Roser, que antigament estava a l'altar homònim d'aquesta església.

Una quarta imatge de la Verge Maria, una imatge de la Puríssima de petit format, completa la iconografia mariana parroquial. Aquesta imatge té la particularitat de ser l'única peça salvada de la conflagració del 36. És, per tant, la icona de més valor històric d'aquesta església.

Abans de la guerra hi havia, a Tudela, una gran veneració a la Verge i se celebrava un novenari per la Puríssima.

A la capelleta que es troba en front de la que s'ubiquen les marededéus, al mur de l'evangeli, antigament s'hi emplaçava una imatge de Sant Antoni, que com hem vist repetidament en altres capítols d'aquest treball era molt venerat a la comarca. Aquesta imatge va ser destruïda durant la guerra i es va suplir per una imatge de la Mare de Déu. Actualment, com hem dit anteriorment, aquesta capelleta abriga el Crist crucificat.

El campanar

Ja hem vist que l'estètica exterior d'aquesta església difereix totalment dels estils que es poden veure a la comarca. El campanar, d'espadanya amb tres ulls, dos bessons i el tercer centrat al damunt, segueix la tònica de la façana del temple. Antigament el campanar era més baix, però donada la situació de l'edifici al centre de la població, a una alçada per sota de mig poble, el so de les campanes no abastava a tots els veïns, per la qual cosa el rector de l'època va dissenyar els plànols per tal d'alçar-lo, donant-li l'aspecte actual.

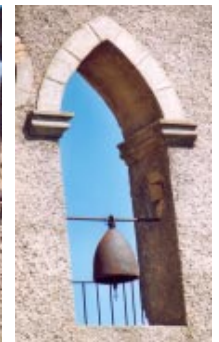
Com a la pràctica totalitat de les esglésies del municipi, durant la guerra, Tudela també es va veure orfe de campanes, suplint aquesta manca, un cop més, amb l'element reciclat de la pau per a la guerra i tot seguit de la guerra per a la pau. Aquest campanar, però, pel que respecta a la situació de l'obús, difereix de la resta de campanars de dues obertures del municipi en el sentit que la campana de Tudela està penjada a l'ull dret i a la resta d'esglésies aquest

instrument el veiem a l'ull esquerre. No sabem encara si això és producte de la casualitat o bé respon a alguna intenció concreta.

Com a Baldomà, a Tudela l'ogiva d'obús comparteix cloquer amb una campana de fosa. Aquesta campana es va fer a la foneria de Fernando Villanueva Saenz, a Villanueva de la Serena (Badajoz) i hi podem llegir la següent inscripció: OFRENA DELS VEHINS DE TUDELA DE SEGRE 2-9-1961. Quatre anys abans de la data d'aquesta campana, s'havia penjat al campanar de l'església d'Agramunt una campana idèntica feta pel mateix fonedor.

Campana de fosa

Campana d'obús

La campana d'obús

En aquesta ocasió no ha estat gens difícil saber qui va ser la persona que va trobar l'obús que actualment penja del campanar de l'església de Tudela. Aquest projectil va ser trobat l'any 1942 a la serra de la Torre de l'Àguila, prop de Ca l'Amigó, per una persona que sabem qui era però de la qual no en puc dir la casa (el familiar interlocutor no m'ha permès d'esmentar-la en aquesta publicació). En aquesta zona situada al marge dret de la carretera d'Agramunt, gairebé a la frontera amb Marcovau, actualment l'Associació Cultural la Roureda ha acabat de fer la catalogació de 6 búnquers i 3 refugis subterranis construïts durant la guerra civil, els quals, tot ells, formen part d'una filera més àmplia d'aquest tipus de construccions de defensa. En aquest indret també s'hi pot veure, encara, una àmplia línia de trinxeres. Donat que les dimensions del cap de l'obús penjat al campanar de l'església de Tudela es corresponen a la mida de les anomenades bombes anti-búnquer, és evident quin era l'objectiu del bombardeig.

Ens hauria agradat poder ampliar més la informació, com ara el lloc exacte de la localització, en quines condicions estava la bomba quan va ser trobada, com es va preparar i penjar a dalt del campanar... però no hi ha hagut manera d'obtenir més informació per part de la família, que després de ser visitada en un parell d'ocasions es va tancar totalment a parlar sobre aquesta qüestió amb arguments de caire personal. Per part de les persones entrevistades al poble tampoc he pogut obtenir més dades sobre aquesta campana. És una llàstima, doncs, que aquesta part del treball quedi orfe d'una informació que avui encara existeix. Fins i tot les coses més senzilles, a voltes poden esdevenir complicades. La condició humana té infinites formes de manifestar-se. Pensem que fora bo, a la vista de la importància d'aquestes informacions, que els protagonistes s'avinuessin a donar els elements informatius que ens manquen per a completar el detall d'aquests fets, essent per la nostra part, la intenció única deixar constància bibliogràfica d'aquesta circumstància de la història del nostre país.

Agraïments

Una vegada més tinc la necessitat de concloure l'article fent reconeixement als pous d'experiència popular que

m'han permès ser una mica menys ignorant sobre els temes que configuren la història del nostre municipi.

Ordenant els contactes cronològicament segons s'han anat esdevenint, en primer lloc em cal agrair a la Sra. M. Teresa Tugues que l'any 2002, essent majorala, em va iniciar en el coneixement d'aquesta església donant-me tota mena d'explicacions i facilitant-me l'accés per fotografiar l'interior del

temple. Des d'aleshores ençà, ens hem vist en repetides ocasions i sempre, tant ella com el seu marit, m'han ampliat coneixements sobre Tudela i el municipi en general.

Recomanat per la mateixa Sra. Tugues, vaig posar-me en contacte, l'estiu del 2003, amb la Sra. Rosa Farràs de Cal Barril, a qui he visitat en diverses ocasions a la seva casa de la plaça Major de Tudela, on m'ha omplert d'informacions, dades i documents que han estat imprescindibles per a l'elaboració d'aquest article.

Malgrat haver-me negat l'ampliació de la informació sobre la troballa de la campana, també vull agrair al familiar de la persona que va trobar l'obús el haver-me obert, en un parell d'ocasions, la porta de casa seva.

No seria honest deixar de fer referència a altres veïns de Tudela que en major o menor mesura també m'han aportat diversos comentaris sobre els temes que es tracten en aquest treball. A tots ells i elles el meu sincer reconeixement.

*Text i fotografies:
Ramon I. Canyelles*

www.artesadesegre.net